

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

кандидата економічних наук, доцента

доцента кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Національної академії статистики, обліку та аудиту

ФЕДИНИ ВІТИ ВІТАЛІЙНИ

на дисертаційну роботу

КВАСА ВІКТОРА ОЛЕКСІЙОВИЧА

на тему «Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення

в трансформаційній системі України»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 – Економіка

Актуальність теми дисертації

та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Динамічні трансформаційні процеси в економіці України, зумовлені демографічними змінами, фінансовою нестабільністю та цифровізацією, формують нові наукові виклики щодо забезпечення ефективності функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення.

Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення потребує вдосконалення та розробки новітніх підходів до його функціонування у трансформаційній системі України як цілісна система, що охоплює державне регулювання та нагляд, діяльність недержавних пенсійних фондів, участь роботодавців і громадян, використання інвестиційних інструментів та гарантії захисту прав вкладників. З огляду на демографічні виклики, фінансову нестабільність та воєнні ризики складною науковою проблемою є забезпечення соціального захисту населення та зменшення навантаження на солідарну систему пенсійного забезпечення.

Отже, проблематика розроблення теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування і впровадження економічного

механізму недержавного пенсійного забезпечення в Україні, вирішенню якої присвячена дисертаційна робота Кваса В. О., набуває особливої актуальності.

Дисертація виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну за темою: «Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку в постпандемічному суспільстві» (державний реєстраційний номер 0120U114581), у межах якої здобувачем визначено економічні важелі забезпечення суб'єктами системи недержавного пенсійного забезпечення соціальної, накопичувальної, інвестиційної та конкурентної функції.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків

і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок, що теоретико-методичні положення, практичні висновки і рекомендації, які характеризуються науковою новизною, сформульовані Квасом В. О. самостійно і відображають його науковий внесок у розвиток сучасних економічних досліджень.

Наукові положення та отримані наукові результати, які викладені у дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтованими. Дисертація має логічну структурну побудову, її зміст розкриває тему наукового дослідження, характеризується послідовністю викладення матеріалу, аргументованістю та чіткістю висновків.

Обґрунтованість наукових результатів, висновків та рекомендацій забезпечується використанням загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, фундаментальних положень сучасної економічної теорії, сукупності наукових підходів, що зумовлені метою та завданнями дисертації.

Методологічною основою дослідження є системний та комплексний підходи, фундаментальні положення економічної теорії, фінансів,

соціального захисту та інституційного розвитку, а також сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання.

Під час проведення дисертаційного дослідження використано методи історико-логічного аналізу, аксіоматичний метод, методи узагальнення та наукової абстракції, аналізу і синтезу, структурного, системного, економічного та статистичного аналізу, економіко-математичного моделювання, експертних оцінок і сценарного прогнозування, міжнародних зіставлень і ранжування, наукового прогнозування, стратегування та пріоритизації.

Достовірність сформульованих у роботі положень наукової новизни та отриманих результатів підтверджується оглядом достатнього обсягу наукової літератури. Інформаційною базою дослідження є наукові праці українських і зарубіжних учених, нормативно-правові акти України, зокрема Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення», статистичні матеріали Державної служби статистики України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, аналітичні дані Національного банку України, а також матеріали міжнародних організацій – ОЕСР, МВФ, Світового банку, Європейської комісії, Міжнародної організації праці тощо.

Основні положення та висновки дисертації були представлені та отримали схвалення на восьми міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Наукова новизна одержаних результатів

До основних положень, що становлять наукову новизну дисертаційного дослідження відносимо наступні:

уперше розроблено економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення, впровадження якого забезпечує дуалістичний вплив на учасників, на користь яких сплачуються пенсійні внески, та недержавні пенсійні фонди, що дозволяє: по-перше, забезпечити захист прав та

економічні вигоди учасникам системи недержавного пенсійного забезпечення за рахунок страхування, нагляду за діяльністю обслуговуючих компаній та контролю за їх інвестиційною діяльністю; по-друге, максимізувати зиски недержавних пенсійних фондів шляхом накопичення, розподілу та інвестування пенсійних накопичень для забезпечення високого рівня прибутковості пенсійних активів та використання фінансових інструментів вкладення коштів;

удосконалено:

- функціональний підхід до трансформації системи недержавного пенсійного забезпечення шляхом систематизації цілей, завдань та напрямів діяльності її суб'єктів за економічною, соціальною, накопичувальною, інвестиційною та конкурентною функціями;

- сутнісні характеристики макроекономічних ризиків системи недержавного пенсійного забезпечення, які на відміну від інших, відображають зменшення ймовірності отримання учасниками недержавних пенсійних фондів справедливого пенсійного та інвестиційного доходу внаслідок падіння ВВП, зайнятості та оплати праці, еміграції населення, інфляції, зменшення віддачі від інвестицій та дохідності активів;

- науково-аналітичні підходи до оцінки економічного стану та рівня розвитку недержавних пенсійних фондів з їх поділом на відкриті, корпоративні та професійні за показниками інвестиційного доходу, структури активів за інструментами, чистої вартості активів та прибутку від інвестування, що дозволило виявити залежність між падінням економічної активності і девальвацією національної валюти в умовах воєнного стану в Україні та зменшенням інвестиційних можливостей фондів, що полягають в обмеженні їх здатності генерувати дохід для учасників і зниженні чистої вартості активів;

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування дуалістичної природи функціонування і розвитку недержавних пенсійних фондів, що полягає у їх позиціонуванні: по-перше, як соціальних інституцій, що вирішують завдання щодо забезпечення пенсіонерів вищими доходами в старості за рахунок використання коштів та отримання інвестиційного доходу від участі в недержавній накопичувальній пенсійній системі; по-друге, як акумулюючих інституцій фінансового посередництва, що трансформують заощадження населення в інвестиції;
- варіативні комбінації оптимального поєднання механізмів державного та недержавного пенсійного забезпечення, що ґрунтуються на трансформації накопичувальної пенсійної системи третього рівня і дозволяють забезпечити пенсіонерам додатковий пенсійний та інвестиційний дохід та виплату гарантованих державою пенсій з Пенсійного фонду України;
- наративи розвитку недержавних пенсійних фондів, що включають просвітницьку діяльність щодо переваг участі у цих фондах та сприятимуть підвищенню довіри громадян до недержавної накопичувальної пенсійної системи; впровадження податкових пільг для учасників як стимулу громадян до участі у недержавному пенсійному забезпеченні; цифровізація процесів управління пенсійними накопиченнями шляхом розробки та впровадження онлайн-платформ, мобільних додатків; розширення інвестиційних можливостей та диверсифікації активів фондів, що мінімізуватиме ризики та забезпечить стабільний дохід для учасників.

Практичне значення результатів дослідження

Результати дослідження впроваджені в практичну діяльність:

Професійного пенсійного фонду Незалежної галузевої професійної спілки енергетиків України – в частині удосконалення системи недержавного пенсійного забезпечення України в умовах воєнного стану шляхом розробки інвестиційного інструментарію накопичення, розподілу та інвестування пенсійних накопичень для забезпечення високого рівня прибутковості

пенсійних активів, використання фінансових інструментів вкладення коштів, механізмів отримання учасниками НПФ інвестиційного доходу з можливістю інвестувати пенсійні накопичення після досягнення страховою особою пенсійного віку (довідка від 24.01.2025 № 2-01/25);

Громадської організації «Світле майбутнє України» – щодо залучення стейкхолдерів, некомерційних громадських організацій та бізнесу до розбудови системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні та при формуванні обґрунтованих пропозицій для зацікавлених сторін в частині забезпечення стійкого функціонування суб'єктів накопичувальної пенсійної системи, платоспроможності і ліквідності недержавних пенсійних фондів, а також при провадженні просвітницької діяльності серед молоді (довідка від 17.07.2025 № 7-25);

ТОВ «КУА «Реноме – 2008» – в частині застосування економічних стимулів залучення працівників до накопичувального пенсійного забезпечення. Здобувачем проведені аналітичні розрахунки доходів і витрат участі працівників у недержавних пенсійних фондах задля пенсійного забезпечення та гарантування достатнього для якісного життя доходу, а також страхування від ризиків протягом трудового життя і в старості (довідка від 26.03.2025 № 05-05/481);

Основні теоретичні результати й науково-практичні рекомендації автора впроваджено в освітній процес Київського національного університету технологій та дизайну при викладанні дисципліни «Економічна теорія» (довідка від 17.09.2025 № 06-77/2186).

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

За результатами дослідження опубліковано 13 наукових праць, з них: 5 статей – у фахових виданнях з економіки, 8 публікацій – у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Дисертантом дотримані вимоги п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Наукові положення, розробки та висновки дисертаційної роботи є результатом самостійно проведеного автором дослідження.

За результатами аналізу поданих матеріалів не виявлено фактів порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження

1. У першому (теоретичному) розділі (с. 49) автор акцентує увагу на проблемах забезпечення соціального захисту населення, які зумовлені демографічними викликами. Доцільно було б теоретично обґрунтувати та надати авторське узагальнення щодо того, як старіння населення, зміна рівня зайнятості (зростання чи скорочення) впливають на систему соціального захисту в контексті пенсійної реформи.

2. До положення наукової новизни автором віднесено «набули подальшого розвитку варіативні комбінації оптимального поєднання механізмів державного та недержавного пенсійного забезпечення, що ґрунтуються на трансформації накопичувальної пенсійної системи третього рівня і дозволяють забезпечити пенсіонерам додатковий пенсійний та інвестиційний дохід та виплату гарантованих державою пенсій з Пенсійного фонду України». Обґрунтованість зазначеного положення слід було б посилити аналітичними оцінками щодо впливу запропонованих автором заходів удосконалення системи недержавного пенсійного забезпечення на грошові потоки Пенсійного фонду України.

3. Автор слушно, з урахуванням сучасних тенденцій цифровізації, пропонує створення мобільного додатка для контролю споживачем своїх пенсійних внесків у недержавних пенсійних фондах. Однак для визначення ефективності інвестиційного проєкту застосовано лише період окупності та ефективність витрат (таблиця 3.24. Окупність мобільного додатку для НПФ по всім витратам). Доцільно було б провести розрахунки ефективності за такими показниками як чиста теперішня вартість (Net Present Value – NPV), внутрішня норма дохідності (Internal Rate of Return – IRR), показник рентабельності (наприклад, Benefit-cost Ratio – BCR).

4. Запропонований автором економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення (розділ 3) мав би більш практичну спрямованість за умови формалізації процедур здійснення пенсійних виплат та розрахунку інвестиційного доходу учасникам недержавних пенсійних фондів в Україні. Натомість автор лише теоретично окреслює можливі варіанти пенсійних виплат та взаємодії населення зі страховими компаніями та недержавними пенсійними фондами (стор. 40-43).

Однак, вищевикладені положення не зменшують наукової та практичної значущості проведеного дослідження й авторського внеску у розвиток економіки та можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових досліджень здобувача.

Загальна оцінка роботи та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Кваса В. О. є завершеною, самостійно виконаною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати.

За рівнем та обсягом проведених наукових досліджень, їхньою актуальністю, науковою новизною, практичною цінністю, рівнем та кількістю публікацій дисертаційна робота Кваса Віктора Олексійовича на тему «Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України» відповідає спеціальності 051 – Економіка.

Дисертація оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40.

Дисертаційна робота Кваса Віктора Олексійовича відповідає за формою і змістом вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

Квас Віктор Олексійович – автор дисертації «Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України» заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 – Економіка.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національної академії статистики,
обліку та аудиту

ВІТА ФЕДИНА

